

Vörös Antal
(1926–1983)

Vörös Antal kiegyensúlyozott, szelíd emberségétől, mindig derűs lényétől nagyon korán, döbbenetesen váratlanul fosztott meg bennünket a halál. Pótolhatatlan, fájdalmas veszteség ért valamennyiünket: családját, barátait, munkatársait, mindnyájunkat, akik szerettük, tiszteltük és nagyrabecsültük őt.

Munkás életének java részét, az elmúlt 27 esztendőt, körünkben, a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetében töltötte. Kítűnő felkészültséggel és már szép eredményekkel jött hozzánk. Utolsó éves történelem–levéltár szakos hallgatóként, 1951-ben az Országos Levéltárban kezdett dolgozni. A végzős növendék már a következő év tavaszán figyelemre méltó tanulmánnyal jelentkezett a szakmában: Parasztságunk a Habsburg-abszolútizmus időszakában c. írásával jövőendő kutatásainak egyik fundamentumát rakta le.

Az 50-es évek első felében végzett levéltári munkásságának eredményeként 1961-ben látott napvilágot a *Helytörténeti levéltár* – Felhő Ibolyával közösen publikált – levéltári leltár-ismeretése, amely csaknem másfél évszázad magyar hivatalszervezet- és igazgatástörténetének valóságos enciklopédiája. Olyan nagyszabású munka, amely az Országos Levéltár méltán nemzetközi hírű kiadványsorozatában is a legjobbak közül való. A munkálatok során szerzett ismeretei, széles körű anyaggyűjtése és kiváló íráskészsége eredményeként a három kiadást is megért kétkötetes *Magyarország története* c. kiadványunk 18. századi fejezetének szerzőjeként a legismertebb magyar kutató történészek közé emelkedett.

Sokoldalú volt. 1955–1956-ban az Egyetemi Lenin Intézet adjunktusaként az újkori-legújabbkori magyar történet alapkérdéseit oktatta tanítványainak. Közülük ma számosan vezető társadalmi-politikai megbízatásban eredményesen hasznosítják mindazt, amit a 30-as éveinek derekán járó, nagy tudású előadótól és szemináriumvezetőtől annak idején elsajátítottak.

1957-ben az Intézet munkatársaként, majd főmunkatársaként tért vissza a 18–19. századi magyar agrártörténet és társadalomtörténet immár módszeres műveléséhez. Belterjes gazdálkodás és állattenyésztés Moson megyében címmel jelent meg első tanulmánya abból a témakörből, amelyből 1971-ben megvédett kandidátusi disszertációja is megszületett – kibővítve a témát a Dunántúl egészére s a múlt század 80-as éveitől az első világháborúig. A téma tovább szélesedett és mélyült. Az 1970-es évek közepére két nagyszabású agrártörténeti tanulmánya (A magyar mezőgazdaság a kapitalista átalakulás útján) és a Magyarország története 7. kötetébe írt agrártörténeti fejezete szoros kölcsönhatásban tárgyalja az egész ország agrárgazdaságának, technikatörténetének és agrártársadalmának fejlődését, kölcsönhatását. Ezek a munkái világossá tették, hogy nem lehet a társadalmi tagozódást *pusztán* a birtokmegosztásból, a jövedelmi viszonyokból levezetni, a művelés, a tenyésztés *eszköze és módszerei*, ezek eredményessége (hasznosítása és értékesítése) legalább ennyire fontosak a társadalom megismerése szempontjából; sőt: valójában *ez a komplex megközelítés* teszi lehetővé a dolgozó-alkotó ember életének, mindennapjainak megismerését; ez a kulcsa a főbb tagozódási, csoportképzési tényezők megismerésének, amelyek segítségével rekonstruálható egy-egy korszak élesen kirajzolt társadalomképe. A technikatörténet jelentőségét Vörös Antal különösen hangsúlyossá tette azáltal, hogy – teljes joggal – hozzákapcsolta a szakoktatást, az agronómusképzést is; kimutatva a Mosonmagyaróvári Agrártudományi Főiskola 150 esztendejét összefoglaló szép monográfiájában a színvonalas, jó szakoktatás gazdaságteremtő, társadalomformáló jelentőségét.

Ezen az alapvetésen át jutott el a *paraszti életmód* átalakulásáról írt munkáihoz. A paraszti termelő munka az életforma változásai 1850–1914 között címmel a hatvanas évek derekán írt tanulmánya s az 1979-ben A paraszti gazdálkodás modernizálása és az életmód és mentalitás átalakulása Magyarországon 1848–1914 között című, eddig csak angol nyelven megjelent kismonográfiája kiváló történeti módszerrel, alapos gazdaság- és társadalomtörténeti ismeretekkel és nem kevés *személyes tapasztalat* alapján mutatja ki a gazdasági átalakulás, az intenzív gazdálkodásra való áttérés szoros kihatásait a paraszti életmód megváltozására, az egész családi élet átalakulására. Meggyőzően mutatja be, hogy a múlt századvégi agrárválság idején alakult ki az új családstruktúra, a családi munkamegosztás, ekkor kényszerül rá a jobbágyi örökséget hordozó paraszt arra, hogy keresse a polgárosulás

úttját—módját, hogy megtanuljon racionálisan gazdálkodni, a tőkés termelés igényei szerint helytállni és gyarapodni.

Vörös Antalnak ezek a munkái úttörő jelentőségűek, egy új, sokszempontú kutatási módszert alapoztak meg a magyar történettudományban. Kutatásai e vonatkozásban közelítették őt a néprajztudományhoz, illetve kijelölték azt az utat, amelyen haladva a két diszciplína eredményesen együttműködhet.

Munkásságának eme fő vonulata mellett Vörös Antal többször is visszatért *Táncsics Mihály* történeti helyének és szerepének kutatásához. Tanulmányaiban, forrásközléseiben azt bizonyította: Táncsics egyszerre képviselte a polgárosodó paraszt és a formálódóban volt falusi és városi munkás életszemléletét, érdekeit.

Szerkesztőként és szerzőként szívesen és fegyelmzetten vett részt az Intézet nagy kollektív vállalkozásaiban. A már említett Magyarország története sorozat mellett ilyen volt a Magyar Tudományos Akadémia 1975-ben megjelent története, amelyben a tudományos fejlődést, a gazdálkodás- és hivataltörténetet szerencsésen kapcsolja össze a társadalom- és politikatörténet főbb mozzanataival. Ilyen munka volt az első hallomásra kissé különösnek tűnő tanulmánykötet: az Örmény—magyar kulturális és történeti kapcsolatok. Ehhez készítette el tanulmányát a magyarországi örmény társadalom történetéről 1849-től 1914-ig, magas szinten érvényesítve benne mindazokat a tapasztalatokat, amelyeket eddigi társadalomtörténeti kutatásai alapján gyűjtött egybe.

1975 óta egyik szerkesztője volt az intézet *Értekezések a történettudomány köréből* c. kismonográfia sorozatának is. Szerkesztői munkája higgadt és mérlegelő, méltányos és szakszerű volt; számos fiatal kutató az ő igényes segítőkészsége révén bizonyíthatta történetírói képességeit.

Nem szólhatunk itt most a hazai és nemzetközi tudományos életben elfoglalt helyéről, a Moszkvában és Jerevánban, Bécsben és Belgrádban, Pozsonyban és Prágában kivívott elismertségről, az Agrártudományi Egyesület Agrártörténeti Szakosztályában betöltött dinamikus szerepéről, tudományos szervező és tudománynépszerűsítő tevékenységéről.

Tény, hogy az utóbbi években Vörös Antal kutatói kvalitásai, szervezői, szerkesztői képességei, alkotó energiái mind teljesebben bontakoztak ki. És érett, alkotói képességének teljében levő historikusként — íme, most egyszerre el kellett őt veszítenünk.

Számvetésünk — a búcsú, szükségképpen hiányos maradt. Annyi bizonyos: a történetírás történetének kutatói, akik majd részleteiben is vizsgálni fogják művét, egyet fognak érteni velünk abban: Vörös Antal a magyar történettudomány kiemelkedő alkotója, a 20. század második felének jeles történész-kutatója volt; neve széttéphetetlenül egybekapcsolódott a magyar történettudomány fejlődésével.

Mucsi Ferenc